

a individualitou vo vyjadrovaní. Uvedené klady sa v plnej miere uplatňujú aj v tejto monografii. Samotná práca však svedčí aj o tom, že svoje myšlienky a postrehy dokáže predostrieť nielen stručne, ale aj výstižne a exaktne. Kniha L. Rákayovej určite vzbudí záujem v odborných kruhoch, a to nielen na Slovensku, ale vďaka samotnej téme a jej originálnemu spracovaniu aj v Českej republike.

Tibor Žilka

ČKREBIĆOVY PORTRÉTY SRBSKÝCH POLITIKŮ FEDERATIVNÍ JUGoslÁVIE

Dušan Čkrebić: *Pogled iskosa: ljudi, sudbine, komentari.* Službeni glasnik, Beograd 2009. 457 s. ISBN 978-86-519-0167-9.

Do již téměř nedohlédnutelné řady publikací, které se zabývají moderními dějinami jihoslovanského areálu, se nedávno zařadila i objemná, skoro pětisetstránková kniha Dušana Čkrebiće. Autorova životní dráha slibovala, že v kontextu zmíněné produkce by mohlo jít o nestandardní, možná až výjimečně zajímavé dílo. D. Čkrebić totiž od poloviny 70. let až do roku 1990 působil v nejvyšších sférách mocenské elity titoistického režimu. Mimo jiné byl předsedou výkonné rady (vlády) Srbska, předsedou srbského parlamentu, předsedou presidia Srbska i členem nejvyššího vedení (předsednictva) ÚV Svazu komunistů Jugoslávie. Toto očekávání však recenzovaná kniha ani zdaleka nenaplnuje.

Kniha je souborem biografických črt věnovaných čtrnácti významným politikům působícím v éře federativní Jugoslávie. Problematický je přitom již jejich výběr. Čkrebić se prioritně zaměřil na osobnosti, které měly podle jeho názoru v titoistické éře rozhodující vliv v Srbsku. Píše proto o Blagoji Neškovićovi, Petaru Stambolićovi, Marku Nikezićovi, Dragoslavu (Dražovi) Markovićovi či Nikolovi Ljubičići. Do knihy však zařadil i kapitoly věnované Rodoljubu Čolakovićovi a Lazaru Koliševskému. Čolaković byl sice srbského původu, ale jeho politická kariéra byla po roce 1945 spjatá především s děním v Bosně a Hercegovině, potažmo s působením v institucích federace. Koliševský neměl s operativním politickým působením v Srbsku mnoho společného. Zdá se, že jeho portrét Čkrebić do knihy zařadil především kvůli svým sympatiím k politickým postojům Koliševského, zvláště k jeho přístupu k národnostní otázce.

Zatímco medailonky o Čolakovićovi a Koliševském se zdají nadbytečné, potom v takto koncipované knize chybí portréty několika dalších politiků, kteří kvůli svému vlivu rozhodně patřili v srbském prostředí v éře druhé Jugoslávie k neopominutelným. Z nich jen pro příklad jmenujme vysokého činitele ministerstva vnitra a posléze předsedu srbské vlády Slobodana Peneziće Krcuna. Schází však především kapitola o Ivanu Stambolićovi, který byl dlouholetým Čkrebićovým blízkým spolupracovníkem a posléze politickým rivalem. Právě Čkrebićovo svědectví – jakkoliv by bylo subjektivní – by se mohlo přiřadit k důležitým zdrojům poznatků o dnes dosti idealizované, až mytizované osobnosti I. Stamboliće, zavražděného z politických důvodů Miloševićovým režimem v roce 2000.

Čkrebićův opus je obtížně žánrově zařaditelný. Charakterem osciluje mezi historiografickým, žurnalistickým, esejistickým a vzpomínkovým textem. Autor v roce 1990

opustil sféru politiky a v pouhých 63 letech odešel do důchodu. Mnoho z volného času pak zjevně strávil studiem memoárové a historiografické literatury týkající se moderních dějin Jugoslávie a Srbska. Nestal se ovšem vědecky fundovaným historikem. Více než polovinu recenzované knihy tvoří kapitoly věnované srbským politikům, kteří odešli z veřejného života do poloviny 70. let, tedy ještě v době, kdy Čkrebić působil v ekonomické sféře. Část z osobností, jejichž portréty vykresluje, proto osobně nikdy nepoznal, s dalšími se viděl jen při formálních příležitostech. S některými se setkal až na samém konci jejich života, v některých případech i více než dvacet let poté, co opustili politiku. Kapitoly věnované např. B. Neškovićovi, M. Todorovićovi či Koči Popovićovi tak byly jistě sepsány na základě rozsáhlé a namáhavé práce. Nejsou však odbornou analýzou, ale jen výsledkem úsilí snaživého poučeného laika. Naše znalosti o jmenovaných, ani o době, ve které působili, nikterak nerozšiřují. D. Čkrebić totiž nové poznatky nepřináší. Většinou navíc opakuje či parafrázuje povrchní, někdy nepřesná, jindy zcela nesprávná hodnocení, která se v posledních letech vžila v srbské historiografii a především v historizující žurnalistice. I pod vlivem těchto stereotypů proto hodnotí, jak se vykreslované osobnosti zasloužily o srbský národ a srbský stát. Pouští se tedy do ahistorických úvah ignorujících dobový kontext vrcholného období druhé Jugoslávie. V těchto, jinak málo atraktivních pasážích, je zajímavé pozorovat prolínání stanovisek přesvědčeného titoisty, který se posléze ztotožnil se srbskými národoveckými ideály a koncepcemi.

Zajímavější výklad přinášejí kapitoly věnované politikům, se kterými D. Čkrebić úzce spolupracoval (N. Ljubičić, D. Marković). Najdeme v nich několik neznámých údajů i překvapivých hodnocení. Jistě by měl být brán například v úvahu postřeh, že ve většině názorů a politických postojů se skupina tzv. srbských liberálů (M. Nikezić, L. Perović, M. Tepavac atd.), která byla zbavena moci v roce 1972, nijak výrazněji nelišila od tzv. konzervativců (D. Marković, P. Stambolić), kteří je po Titově zákroku v jejich funkcích nahradili.

Autor dále například konstatuje, že proti pokračování politické kariéry Dragoslava Markoviće se v polovině 80. let postavila takřka celá, jinak již vnitřně se diferencující stranická elita v Srbsku. Všichni se obávali, že Dragoslav Marković by se snažil uzurpovat co největší část moci a navíc by se pokoušel pro své osobní zájmy využít zjitřených nacionalistických nálad. Čkrebić sebekriticky konstatuje, že právě tak nakonec postupoval Slobodan Milošević a že D. Marković tehdy jako první na negativní rysy Miloševićovy osobnosti upozornil.

Krátce poté se ve sporu personifikovaném Slobodanem Miloševićem a Ivanem Stambolićem Dušan Čkrebić jednoznačně postavil na stranu prvně jmenovaného. Bez ohledu na další vývoj si autor recenzované knihy do dnešní doby zachoval silné antipatie vůči Ivanu Stambolićovi a jeho strýci Petaru Stambolićovi. Hovoří – mnohdy přesvědčivě – o autoritativním počínání obou jmenovaných; tvrdí, že jejich úsilí směřovalo k vytvoření jakési dynastie, pevně zakotvené v mocenských strukturách Srbska i federace.

Již jsem poznamenal, že samostatnou, potenciálně velmi zajímavou kapitolu věnovanou I. Stambolićovi autor do knihy bohužel nezařadil. Nicméně z dalších pasáží vyplývá, že I. Stamboliće považuje za podprůměrně schopného a nedostatečně vzdělaného politika, který pouze dokázal (dlouho pod záštitou svého strýce) obratně stoupat po kariérním žebříčku, až se dostal do nejvyšších struktur moci. Podle Čkrebiće začal I. Stambolić mnohem dříve než Milošević rozmísťovat do všech významnějších funkcí své stoupence. Intenzivně a bezohledně manipuloval sdělovacími prostředky. Autor

například uvádí, že právě I. Stambolić nechal v tisku jako první šířit zprávu, že oba Miloševićovi rodiče spáchali sebevraždu.

Čkrebić konstatuje, že Stambolićova touha po nejvyšších postech byla minimálně stejně intenzivní jako Miloševićova. I. Stambolić se chtěl údajně stát nejen nejlivnějším politikem v Srbsku, ale i hlavní autoritou v celé Jugoslávii. Sjezd Svazu komunistů Srbska, na kterém se v květnu 1986 domohl nejvyšší pozice, zorganizoval v manýře obdobných sovětských shromáždění. Počínal si tak, jako by mandát nezískal na dva roky, jak to bylo v této době striktně dodržovaným pravidlem, ale v zásadě natrvalo. Čkrebić implicitně čtenáři naznačuje, že mezi Miloševićem a I. Stambolićem neexistovaly výraznější rozdíly a že druhý jmenovaný představoval horší alternativu.

V Čkrebićově přístupu k Ivanu Stambolićovi se nepochybně odráží skutečnost, že sám jako člen stále vlivného předsednictva SKJ patřil následně k nejbližším a nejvýznamnějším spojencům Slobodana Miloševića a výrazně přispěl k odstranění Ivana Stamboliće a jeho stoupenců ze všech mocenských pozic. Čkrebićovo hodnocení je nepochybně vysoce subjektivní a tendenční. Nicméně při úvahách o přelomových okamžicích moderního srbského vývoje, které se odehrály na počátku druhé poloviny 80. let, nelze jeho názory apriorně ignorovat.

Čkrebićova kniha je zánrově heterogenní a zmatená. Nelogické je však i její vnitřní členění. Skoro čtvrtinu textu totiž tvoří portrét Slobodana Miloševića. Zatímco většina kapitol má dvanáct třináct stran, Miloševićovi jich autor věnoval desetkrát tolik. Zdá se dokonce, že původním záměrem bylo napsat knihu o autoritativním vládcí Srbska v poslední dekádě 20. století a když se ukázalo, že text není dostatečně obsáhlý, Čkrebić ho rozšířil o výše analyzované portréty.

Nestandardní kompozice knihy by však nemusela být překážkou pro nový, či z nového úhlu pohledu načrtávaný portrét Slobodana Miloševića. Vypovídající hodnota textu je však i v těchto pasážích minimální, či jen velmi omezená. Pro tuto knihu potenciálně nejzajímavější část Miloševićova životopisu, tedy 80. léta, kdy se autor pohyboval v jeho těsné blízkosti, Čkrebić pojal záměrně povrchně a vysloveně alibisticky, tedy tak, aby nemusel psát kriticky i o svých tehdejších postojích a rozhodnutích. Nepokusil se proto o vlastní pohled na důvody mocenského vzestupu autoritářské postavy srbské politické scény; neobjasňuje jen jemu (či pouze úzkému okruhu osob) známé okolnosti spjaté s Miloševićovou kariérou v posledních letech existence federativní Jugoslávie. Miloševićovy kroky (přístup ke kosovské otázce, nastolení nových, Bělehradu loajálních mocenských elit ve Vojvodině a v Černé Hoře) Čkrebić hodnotí v zásadě pozitivně. Vyčítá Miloševićovi pouze taktické chyby, jako například, že jen kvůli osobnímu kapricu měl špatné vztahy s americkým velvyslancem Warem Zimmemanem, který do úřadu nastoupil v roce 1989. S jeho předchůdcem, Davidem Andersenem přitom Milošević údajně alespoň jednou týdně večeřel či obědval.

Miloševićovy sklony k autoritářství se údajně začaly projevovat až na počátku roku 1990, v době, kdy i v souvislosti s posledním (neúspěšným) sjezdem SKJ proces rozpadu jugoslávské federace vstoupil do závěrečné fáze. Tehdy podle Čkrebiće začal Milošević sám, bez konzultace se svými spolupracovníky, rozhodovat o klíčových problémech. Přisvojoval si pravomoci, kterému nepříslušely.

O okolnostech svého odchodu z politiky Čkrebić vypravuje jen stručně a nevěrohodně. Údajně se již dlouho chystal vzdát se z veřejného života. Z kontextu vyplývá, že po kolapsu Svazu komunistů Jugoslávie, v jehož svazovém předsednictvu působil,

mu Milošević ani nikdo z jeho okolí žádné další politické angažmá nenabídl. Nechal se proto v červnu roku 1990 penzionovat.

Na dalších padesáti stránkách věnovaných Miloševićově kariéře v 90. letech nalezneme jen nudné úvahy, obecné informace a hodnocení často slychaná v srbských národních kruzích. Čkrebić vyčítá Miloševićovi, že byl špatným taktikem, že se nedokázal včas zbavit balastu titoistické ideologie, že příliš podléhal vlivu své manželky, že nedokázal navázat z pragmatických důvodů nezbytně potřebnou spolupráci s rozhodujícími západními velmocemi. V názoru na podstatu „srbské otázky“ se s Miloševićem výrazněji nerozchází.

Čkrebićova kniha stojí spíše za prolískování než za podrobné přečtení. Poslouží jako třetířadý zdroj informací badatelům, kteří se budou podrobně zabývat vývojem Srbska v 80. letech minulého století.

(Recenze vznikla v rámci řešení vědeckého projektu č. GAČR P410/10/0136 *Perspektivy západního Balkánu v kontextu jeho politického, národnostního a demografického vývoje v uplynulém čtvrtstoletí*. Projekt financuje Grantová agentura České republiky.)

Jan Pelikán

DVĚ NÁVAZNÉ SOFISTIKOVANÉ PŘÍRUČKY O REDAKČNÍ PRÁCI

Dana Pokorná, Milan Pokorný: *Základy redakční práce*. Nakladatelství Vlastimil Jahanus, České Budějovice 2010. 119 s.

Milan Pokorný, Dana Pokorná: *Redakční práce. Jak připravit text k publikování*. GRADA, Praha 2011. 224 s.

Dva zkušení filologové a redaktori manželé Pokorní vytvořili v rámci programu OPVK na bohemistice Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity vynikající příručku *Základy redakční práce*; pokud bych nebyl rozeným skeptikem, řekl bych, že takřka dokonalou, jistě potřebnou a na solidní výkladové úrovni. Začínají osobností nakladatelského redaktora periodika, jehož úkoly jsou vzhledem k charakteru práce posunuty. Vynikající je partie o tiskárně, stejně jako funkčně vypracované přílohy čerpající z otevřených zdrojů a vlastní praxe. Najdeme zde kromě popisu práce redaktora také právní stránku vydávání (nakladatelská licenční smlouva, pokyny pro redaktory a autory, korektura a korektorské značky, tiráž, copyrightová doložka, ISBN a EAN apod.). Příručka manželů Pokorných by se měla stát povinnou četbou pro široký okruh uživatelů, včetně literárních vědců.

Literární věda není jen „Hochtheorie“, ale také to, co často i na vysoké škole chybí: literární praxe, textologie a editace. Právě to totiž budou mladí filologové – a nejen oni – potřebovat asi nejvíce. Stejní autoři – dodejme, že PhDr. Dana Pokorná je nakladatelská redaktorka a PhDr. Milan Pokorný, PhD., šéfredaktorem Týdeníku Rozhlas, ale také doktorem Ústavu slavistiky FF MU, kde externě učí v rámci filologicko-areálových studií – vytvořili k své první knížce jakousi nadstavbu, text rozšířili, upravili, doplnili, takže vlastně vznikl nový text, fundamentálnější, obsažnější, v němž se na rozdíl od první knihy zabývají spíše technologií redaktorské činnosti. Autoři knihu rozdělili do devíti